

Szvorák Katit Kiss Ferenc laudálta

Szerző Administrator
2013. október 03.
Utolsó frissítés 2013. október 03.

Kiss Ferenc:
Szvorák Kati Czine Mihály-díjához
2013. szept. 30., Petőfi Irodalmi Múzeum

Egy laudációnak - ha dicséret, ha védőbeszéd is -, elsősorban tárgyyszerűnek kell lennie. Fegyelmezettnek. Szvorák Kati méltatásakor azonban nem kerülhetem ki az érzelmes, magasztos, olykor derűs hangot, de még a poétikus csapongást sem. Kérem, ezt nézzék el nekem ma este. Megtisztel, hogy erre a feladatra engem kértek föl. Czine Mihályt kölyökkorom óta ismertem. Apám (Kiss Ferenc irodalomtörténész) szövetségese, fegyvertársa volt hosszú időn keresztül az „aczélos” hatalommal szemben a múlt század második felében. Katival lassan három és fél évtizede állok elválaszthatatlan munkatársi és baráti kapcsolatban.

Így tán megoszthatom Önökkel azt a meggyőződésemet, miszerint Katinak örökös takarásban kellett közénk elhoznia a fényt és a harmóniát. Ezt később még megmagyarázom. Ennek ellenére már sokféle díjat, kitüntetést, elismerést mondhat magáénak. A legfontosabbakat említem:

- A Népművészet Ifjú Mestere kitüntetés 1980-ban.
- A Röpülj páva televíziós népdalverseny első díja 1981-ben.
- Liszt Ferenc-díj 2000-ben. Az ajánlást annak idején a Táncház Egyesület felkérésére jómagam tehettem meg.
- Alternatív Kossuth-díj 2010-ben.
- Tavaly A Magyar Kultúra Lovagjává választották, idén pedig megjött a jól megérdemelt Kossuth-díj. Ezt azért is tartom kiemelkedően fontosnak, mert sajnos mára az országhép alakítás egyik legfontosabb elemévé a népies műdalt és a mágashow-kat emelték, s jó szembesülni azzal, hogy a népzene is értékeli valamelyest.

Művészi munkái során olyan Kossuth-díjas alkotók partnere volt, mint Foltin Jolán koreográfus, Illés Lajos, Szörényi Levente zeneszerzők, vagy Cseh Tamás nagyvárosi énekművész. Elismerően szóltak róla írók, költők, közéleti szereplők, egyházi méltóságok. Csak néhány közülük: Jókai Anna, Kányádi Sándor, Csoóri Sándor, Czigány György, Mádl Ferenc és Mádl Dalma, Rudolf Schuster (a Szlovák Köztársaság volt elnöke), Fabinyi Tamás evangélikus püspök.

Hogyan is értem én azt, hogy örökös takarásban?

Már régóta (vagy talán mindig is így volt?) az jellemző ránk magyarokra, hogy az értéket sosem időben fedezzük fel, de ha mégis, akkor sem becsüljük meg. Nem vesszük észre adott esetben pl. egy művész huzamosan kiemelkedő szakmai teljesítményét, példaértékű emberségét. Erről persze tudatosan gondoskodik hol a hivatal, hol a politika vagy a média, gyakran a három együtt. Főleg, ha valaki nem a tülekedős fajtából való és eleve kisebbségi létből, óriási hátránnyal indul, könnyen beelőzik mások az elismerés terén. Ilyen Kati is. Neki mindenért dupla annyit kellett dolgoznia, kétszeresen kellett hinnie ahhoz, hogy elismerjék.

Megalázó nehézségek árán települhetett csak át Magyarországra, mert mint tudjuk - ha máshonnan nem is, Janics Kálmán A hontalanság évei c. könyvéből -, Csehszlovákiában nem volt rózsás akkoriban a magyarság helyzete. Kati sokáig kimaradt a jóból. Egyszerűen kihagyták. Áskálódtak is ellene sokan, de ez nem az az alkalom, amikor erről beszélnünk illik, ma ünnepelni jöttünk ide. Ennyit röviden az örökös takarásról.

Mégis, hogyan kapcsolható Szvorák Kati munkássága Czine Mihály életművéhez, szellemiségéhez? - kérdezhetik sokan e kitüntetés kapcsán, joggal. Czine Tanár Úr elvégre irodalmár, kritikus, egyetemi tanár volt, Kati meg énekes. Két, teljesen különböző hivatás, más-más dimenziókkal. Mégis, milyen láthatatlan szálak kötik össze ezt a két életutat? Nem feltétlenül az, hogy a neves irodalomtörténész édesapja juhász volt, s Kati felmenői között is akadtak pásztoremberek. Nem az, hogy a paraszti származás mindkettejüknél küzdelmes életutat generált. De még az sem, hogy Czine professzor szenvedélyesen kutatta és támogatta a határon túli magyar irodalom értékes vonulatát, s Kati is fél életet szentelt a felvidéki, erdélyi, csángó magyarok dalkultúrájának. Még az sem, hogy a kultikus Eötvös Kollégium falai között hallgathatta széphangú professzora rendhagyó, gyakran éneklésbe, majd borozásba torkolló előadásait. Bethlen Gábor nótáját, a Szól a kakas már... kezdetűt, ki tudja, hányszor dalolhatták együtt! Hát akkor mégis, mi fűzi Katit a Czine eszméhez? Talán mindennek előtt a kisebbségi lét tudatos vállalása, a szegény emberek iránti szolidaritás, a népi műveltség mélységes tisztelte azok a szálak, melyeket egy kulturális UV lámpa azonnal láthatóvá tenne.

Fentiek jobb megértéséhez hagy idézzek magától Katitól:

„Ha mi nem is érezzük magunkat másnak, érzékeljük, hogy mások másként kezelnek bennünket. S végül elhisszük magunkról, hogy kevesebbek vagyunk. Biztosan azért, mert odaát élni mindig csak korlátozottan lehetett. Az első pofon akkor ért, amikor nem mehettem el egy külföldi jutalomtáborozásra, mert magyar anyanyelvű voltam. Ezt kerek perec meg is mondták! A palócságom volt a másik hátrány... A palócos gondolkodás, az egészen más. Még a humorérzésem is más volt, mert a vidék, ahonnan származom, a legzárkózottabb. Otthon a csend is nagyobb. Beszédesebb. Ami gátlás, görcs volt bennem, azt a dal oldotta fel. Magyarországon nehéz volt a beilleszkedés, a

kollégiumban cseh lánynak tituláltak. Azóta már minden átértékelődött. Most már tudom, hogy sok szlovák van, aki hasonlóképpen gondolkodik, mint én. Aki a saját kultúráját szereti, az nem tudja bántani a másikat... Az én magyarságom legbelül van, mert ez szubjektív és a legszentebb dolog. Inkább dalolok róla. Szerintem minden magyarnak élnie kéne néhány évet kisebbségben, hogy megízlelje, hogy milyen is az.”

SZOLGÁLAT, HÛSÉG, HIT, DERÛ, MINŐSÉG. Ez a néhány szó ragyog fel számomra a magyar nyelv 800 000-re becsült szókészletéből, ha Szvorák Katira gondolok.

Szolgál, mert nap, mint nap sugározza ránk az ének gyógyító erejét. Mint pedagógus, több ezer gyermekkel szeretette meg a népzene. Énekes tanítványai a műfaj legjavát adják. Mint előadó, felold, gúzsba köt, megríkat, beavat minket, evidenssé téve számunkra, hogy a népi műveltség elemei ma is használhatók. S ezt bárhol jár, külföldön is hitelesen teszi. Százezrek figyelmét fordítva a magyar kultúra értékei felé a világban.

Hűséges, mert megtalálta Istent. Hű a hagyományokhoz, családjához, s egy olyan eszméhez, amely küzd a Kárpát-medence népeinek összefogásáért. Azt keresi, ami összeköt minket és nem azt, ami szétválaszt. Nem pöröl, hittel énekel értünk. Derűjét, jókedvét egy hosszantartó, súlyos betegség sem bírta lerombolni. Életszeretete hittel párosult, s az énekkel karöltve legyőzték a Gonoszt. Mint ahogyan ezt a mitikus időkben az énekmondók tették.

Minden tette, tere, megnyilatkozása minőségi. Műsorai, lemezei, szakismerete, életmódja, lakása, főztje, gyermekei, kapcsolatai, öltözete, humora... - s be kell ismernem férfiasan -, még a férje is: egy ritka képességű kassai srác.

Olvasom Kati honlapján, hogy több nyelven énekel. Harminckét év alatt több mint háromezer koncertet adott három kontinens 37 országában. 30 tematikus önálló lemeze jelent meg.

De ami mindennél fontosabb szerinte - ismét öt idézem:

"A friss harmat, zsenge családom, egy siheder vörösfenyő görbén nőtt ága, búbos kemencénk, esti litániák, mosolygó kankalinok, tündöklő szemek, barátaim, kacsintó partifecskék, a moha, a páfrány, egy impresszionista naplemente..."

Ne sorold tovább Katikám! Adassék meg számodra minden földi jó, de cserébe sokáig énekelj még nekünk!

Szvorák Katalin köszönő szavai

Zavarban vagyok!

Szokatlan szerep és rendhagyó helyzet a mostani ünnep, hiszen nekem, az énekelt szavak emberének most prózában illik köszönetet mondanom.

Szinte minden Czine Mihály-díj kiosztóján énekkel köszönhettem a díjazottakat és egybegyűlteket.

Jóleső, megtisztelő, de egyben váratlan helyzetbe is kerültem, mert egy olyan díj tulajdonosa lettem, melyre életem végéig nagyon büszke leszek. Azért is kedves nekem ez a díj, mert népdalénekesként nekem ítelték oda először, de azért is kedves, mert egykori Czine növendékként számtalan magasztos szép emlék éled fel bennem. Kedvenc tanárom sudár alakja, mosolygó szeme, irodalmi estek, nótázással befejezett éjszakák sora tovább él bennem, akárcsak segítőkészsége, nyitottsága, mely határtalan volt, miképpen a határon kívül rekedtek szeretete.

Én a szófukar, mindig csodáltam szónoki képességét is.

Több mint harminc éve - amikor Czine tanár úr annyi idős lehetett mint én most, - védőszárnyai alá vett, biztonságot adott és csökkentette mindennemű kisebbségi érzésemet itt az akkori mostoha anyaországban.

A népi Czinének a népi Szvorák egy polgári szakdolgozattal adózott, pedig mindketten paraszt-juhász ivadékok voltunk.

Kedves Erzsike és Mihály engedjétek meg, hogy további szavaim inkább énekbe foglalhassam és egyik kedves dalotokkal örvendeztesselek meg Benneteket az égi mezőkön, köszönetképpen mindazért a szeretetért, jóságért, amit Tőletek kaptam...